

СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Соціальні, духовні й економічні зрушення, що відбуваються в Україні на межі третього тисячоліття, спонукають до реформування системи освіти, яка має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкриттю її здібностей, задоволенню різноманітних освітніх потреб, забезпеченню пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонізації стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства та природи. Базу життєдіяльності людини становлять цінності.

У визначенні нації категорія цінностей стала предметом філософського осмислення, починаючи з 60-х років XIX століття, коли зріс інтерес до суб'єктивного фактора, проблем людини, моралі, гуманізму. Розуміння ціннісних характеристик педагогічних явищ склалося під впливом загальної аксіології. Специфіка педагогічної аксіології визначається особливостями педагогічної діяльності, її соціальною роллю і можливостями особистості. Вивчення психолого-педагогічної літератури, державних документів та педагогічного досвіду дозволило виявити суперечності між потребами суспільства в підготовці вихователів, у ціннісній системі яких переважають гуманістичні цінності, і недостатньою розробкою умов, які сприяють засвоєнню студентами цих цінностей під час професійної підготовки; між наявністю аксіологічного потенціалу в змісті сучасної професійної освіти та особистістю зацікавленістю; між внутрішньою потребою студентів у моральному становленні через засвоєння пріоритетних цінностей і відсутністю відповідного програмно-методичного забезпечення цього процесу.

У дослідженнях А. Бугуці, Л. Виготського, В. Кременя представлена наукова концепція ціннісних пріоритетів розвитку освіти. Розробка поняття "цінностей" знайшла своє відображення в працях учених філософів, соціологів, психологів, педагогів. І не випадково, оскільки цінності охоплюють усі сфери діяльності людини, сприяють осмисленню найбільш суттєвих аспектів її способу життя. Тому питання цінностей набуло важливого значення на даному етапі розвитку суспільства.

Актуальність розробки теорії цінностей з особливою гостротою постола в кінці 50-60-х років минулого століття. Створення теорії цінностей диктувалося необхідністю розробки низки світоглядних проблем, завданнями виховання, пошуками критеріїв оцінки діяльності в економічній і духовній сферах суспільного життя.

Складність природи цінностей і визначила різноманітність концептуальних підходів до їх розуміння та класифікації. Класифікація цінностей розглядається в працях В. Тугаринова, класифікація цінностей освіти – у працях З.І. Равкіна, професійно-педагогічної освіти – І. Зязюна, В. Сластиної та ін.

Великого значення визначенню цінностей надається в психологічній літературі. У психології ця категорія вважається однією з найскладніших, оскільки вона є одночасно мотиваційним і когнітивним утворенням. Зокрема, у зарубіжній психології представили гуманістичного напрямку (А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм та ін.) пропонують проблеми регулятивної ролі вищих людських ціннісно-сміслових утворень. Це збігається з трактуванням даної проблеми російськими психологами (Б. Ананьєв, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн).

Дослідники (В. Андрєєв, І. Бєх, С. Бондаревська, П. Ісаєв, С. Кульчєвич, В. Отгєн'юк, В. Сластиної та ін.) уважають за можливе при підготовці фахівців для освітніх установ у межах вивчення педагогічних дисциплін спеціально виділити, як методологічну основу, аксіологічний підхід, який додасть процесу підготовки майбутніх учителів ціннісну спрямованість.

Безумовно, професійні цінності є складовою професійної діяльності, а також важливим чинником її успішного здійснення. Метою статті є вивчення структурних компонентів пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів та висвітлення особливостей їх формування.

У умовах перехідного суспільства, розпорошеності ідей і поглядів, докорінних змін в індивідуальній та колективній свідомості людей важливою є проблема вивчення ціннісних орієнтацій. Одночасно з цим, саме молодому поколінню належить майбутньому виробувати в реальному житті заклади національної ідеї пріоритети розвитку кожної окремої особистості, суспільства, нації, людства в цілому. Тому проблема ціннісно-сміслових сфери особистості розглядається більшістю дослідників у нерозривному зв'язку з принципами побудови національної системи виховання й освіти.

За роки становлення національної держави українське суспільство намагається сформувати нові цінності через переосмислення старих. Сьогодні ми спостерігаємо постійне зростання інтересу, особливо в студентства, – не тільки отримати диплом про вищу освіту та здобути знання, які сприяють зростанню матеріального добробуту людини, а й знайти місце моральних, матеріальних та духовних цінностей в її житті. У таких умовах особливо актуальною стає проблема формування в студентів пріоритетних педагогічних цінностей, які мають першорядне значення для формування ціннісної системи майбутніх педагогів у період їхньої професійної підготовки, яка характеризується значними внутрішніми змінами, які визначають подальшу поведінку людини.

Орієнтування на гуманізацію освіти акцентує увагу на проблемі засвоєння студентами тих базових цінностей, які надалі будуть основою здійснення майбутнім педагогом педагогічної діяльності. Відповідно до теорії гуманістичного виховання процес виховання повинен стати фундаментом життя людини, – духовного, культурного, соціального, індивідуального. Осв чому у зміст виховання необхідно, на думку педагогів увести ціннісний компонент, тобто систему цінностей або життєвих смислів [4].

У процесі оволодіння майбутньою спеціальністю більшої ваги набувають цінності, пов'язані з професійною діяльністю. Однак, для більшості студентів характерний низький рівень сформованості диференційованої структури ціннісних орієнтацій, унаслідок чого студенти відчувають труднощі у визначенні для себе конкретних цілей життя, виборі відповідних засобів для їх досягнення. Більшість студентів ВНЗ орієнтовані на загальнолюдські цінності особистого щастя (здоров'я, любов, шлюб, шкільне життя, матеріально забезпечене життя). Рівень значущості цінностей індивідуальної самореалізації (продуктивного життя і, особливо, творчості) є надзвичайно низьким. Це свідчить про те, що студенти не готові до вираження індивідуального стилю життя, не усвідомлюють значення цих цінностей для професійної діяльності. Такий факт потребує особливої уваги при вихованні майбутніх вихователів.

У структурі професійно-педагогічної підготовки вихователя цінності посідають чільне місце, будучи основою, на яку спираються всі компоненти системи. Цінності – це духовні феномени, що мають особистісний сенс і є орієнтирами людської поведінки та формування життєвих, професійних установок студентів.

Система цінностей педагога – це його внутрішній світ, що виникає найбільшою мірою як результат процесу професійно-педагогічної підготовки у вищому навчальному закладі. Ми розуміємо професійно-педагогічні цінності як комплекс інтегративних утворень особистості, які виявляються у вищому ставленні до різних видів педагогічної діяльності залежно від рівня засвоєння нею досвіду, загальноприйнятних цінностей, професійних знань, умінь та навичок, що фіксуються в потребах, мотивах, установках, оцінках, ідеалах та інтересах особистості.

У період навчання студентів у вишій встановлюються моральні принципи майбутнього вихователя, змінюється їхня ціннісна система, яка встановлює подальшу поведінку і спрямованість особистості. Характерною рисою юнацького віку є підвищення інтересу до моральних цінностей, усвідомлення і переживання. У зв'язку з цим юнацький вік є найбільш сприятливим для ефективного формування пріоритетних цінностей.

Пріоритетним для нашого суспільства і для сучасного виховання можуть бути такі визнані цінності, як людина, життя, родина, батьківщина, праця, колектив у найрізноманітніших варіантах їх соціально-психологічних проявів на гістогеологічному, онтологічному і практичному рівнях.

Цінності, що визначають ставлення до професії, можна поділити на:

- цінності професії, які виникають на основі різних видів винагороди професійної діяльності з боку суспільства;
- цінності, які утворюються на базі різних особливостей тієї або іншої професії;
- вищі цінності, які використовують у суспільстві для регуляції ставлення до професії.

На думку В. Сластиної, гуманістичні цінності складають фундамент професійно-педагогічної культури і включають цінності: загальнолюдські - людина, дитина, педагог, творча індивідуальність; духовні - педагогічний досвід людини, педагогічні теорії, Повний цикл формування ціннісних орієнтацій може включати наступні етапи:

- 1) пред'явлення цінностей вихователю;
- 2) усвідомлення ціннісних орієнтацій особистістю;
- 3) прийняття ціннісної орієнтації;
- 4) реалізація ціннісних орієнтацій у діяльності та поведінці;
- 5) закріплення ціннісної орієнтації у спрямованості особистості й переведення її в статус якості особистості, тобто у своєрідний потенційний стан;
- 6) актуалізація потенційної ціннісної орієнтації в якості особистості вчителя.

Формування професійно-педагогічних цінностей спирається на взаємозумовлені зміни в емоційно-вольовій та інтелектуальній сферах особистості, які стимулюють розвиток самосвідомості, виконують регулятивну функцію.

Процес формування професійно-педагогічних цінностей можна зобразити як структуру, яка складається з двох логічно взаємоз'язаних компонентів: людина у світі цінностей займає відповідну позицію; у здійсненні своїх цілей вона керується ціннісною орієнтацією, яка визначає ціннісне ставлення особистості. Цей процес структурують ціннісні установки і мотиви професійної діяльності, унаслідок чого відбувається процес оцінювання, зумовлений досвідом і закріпленням у вигляді відповідних ціннісних норм. Результатом такого процесу є формування професійних ідеалів. За конкретних умов "ризу" до ідеалу майбутній фахівець за допомогою особистісно сформованою системою показників визначає мету, яка і конкретизує ідеал як норму, тобто переходить від стратегічного образу до конкретного проєкту, що можна назвати професійно-педагогічними цінностями. Зважаючи на це, професійно-педагогічні цінності майбутнього вихователя зумовлюють вибірковість поведінки не тільки в мотивації суб'єкта, але і визначають його ціннісне ставлення до вибраної професії (А. Крамаренко).

Розглядаючи проблему формування ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів, слід зосередитися на тому, що це досить складний процес, який має визначену тимчасову довжину, не передбачає нав'язування, припускає делікатність у виявленні і становленні аксіологічних позицій. Повний цикл формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців може мати такі етапи: виявлення цінностей; усвідомлення ціннісних орієнтацій особистістю; прийняття ціннісної орієнтації; реалізація ціннісних орієнтацій у діяльності; актуалізація потенційної ціннісної орієнтації.

Опрір проблемі вибору тієї або іншої системи цінностей, наявною є проблема їх ієрархичності. Пріоритетними цінностями сучасної освіти, відповідно до болонських перетворень, є національні цінності, залежні від досягнень національної культури.

Як показав аналіз психолого-педагогічної літератури, в цілому в педагогічній науці є теоретичні пошуки для вирішення даної проблеми, однак виявлення психолого-педагогічних особливостей формування пріоритетних педагогічних цінностей студентів педагогічного вузу не було предметом дослідження сучасних науковців і вимагає свого вирішення.

Висновки. Для засвоєння і усвоєння майбутнім вихователем пріоритетних педагогічних цінностей освіти, які охоплюють загальнолюдські та національні ціннісні пріоритети, необхідна виважена робота з їх формування в процесі вищівшої підготовки. Отже, навчально-виховний процес у ВНЗ повинен спрямовуватися на формування ціннісної сфери майбутніх педагогів шляхом використання позитивного потенціалу цінностей, які набули даного статусу в процесі еволюції людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бєх І.Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І.Д. Бєх // Початкова школа. – 2001. – №12. – С. 34.
2. Зязюн І. Естетична регуляція ціннісної свідомості / І. Зязюн // Вища освіта України. – №3. – 2005. – С. 5-12.
3. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI ст. / В. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 1. – С. 6-16.
4. Поніманська Т.Г. Гуманістичне виховання як ціннісна взаємодія вихователя і дитини / Т.Г. Поніманська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – №21. – 2002. – С. 3-7.
5. Сластиної В.А. Введення в педагогічну аксіологію / В.А. Сластиної, Г.І. Чижикова. – М.: Академія, 2003. – 192с.

Подано до редакції 21.06.10

РЕЗЮМЕ

У статті розкрито проблему формування пріоритетних педагогічних цінностей в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. Визначено основні напрямки та етапи формування професійних цінностей в процесі підготовки майбутніх вихователів.

Ключові слова: аксіологія, цінності, система цінностей.

О.І. Падалка

СТРУКТУРА І ОСОБЕННОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ

РЕЗЮМЕ

В статье раскрыта проблема формирования приоритетных педагогических ценностей в учебно-воспитательном процессе высшего учебного заведения. Определены основные направления и этапы формирования профессиональных ценностей в процессе подготовки будущих воспитателей.

Ключевые слова: аксиология, ценности, система ценностей.

O.I. Padalka

STRUCTURE AND PECULIARITIES OF FORMING PRIORITY PEDAGOGICAL VALUES OF FUTURE EDUCATORS

SUMMARY

The article deals with the issue of forming priority pedagogical values in educational process of institute of higher education. It ascertains main directions and stages of forming professional values in training future educators.

Keywords: axiology, values, values system.